

TITKOSÍRÁSOK

Waldhauser Tamás

SZTE Bolyai Intézet

A titkosírás matematikai modellje

Az üzenetet darabokra bontjuk, és feltesszük, hogy minden egyes darab egy véges A halmaz eleme. Gyakran számokkal kódoljuk a darabokat:

$A = \{0, 1, \dots, m - 1\}$ vagy $A = \mathbb{Z}_m$.

Példa

- betűk: $A = \mathbb{Z}_{26}$ ($A = 0, B = 1, \dots, Z = 25$)
- ASCII kódok: $A = \mathbb{Z}_{128}$ ($A = 65, B = 66, \dots, Z = 90, [= 91, \dots$)
- betűhármások: $A = \mathbb{Z}_{26}^3$ ($AAA = 0, AAB = 1, \dots, ZZZ = 17575$)

titkosítás (kódolás, sifírozás)

$T: A \rightarrow A$ bijekció

visszafejtés (dekódolás, desifírozás)

$T^{-1}: A \rightarrow A$

Caesar-kód

- $A = \mathbb{Z}_{26}$ ($A = 0, B = 1, \dots, Z = 25$)
- kulcs: $c \in \mathbb{Z}_{26}$
- $T: \mathbb{Z}_{26} \rightarrow \mathbb{Z}_{26}, x \mapsto x + c$
- $T^{-1}: \mathbb{Z}_{26} \rightarrow \mathbb{Z}_{26}, x \mapsto x - c$

Példa

A $c = 3$ kulcs esetén

titkosított üzenet: N D O N X O X V

visszafejtett üzenet: K A L K U L U S

Vigenère-sifír

- $A = \mathbb{Z}_{26}^\ell$ ($A \dots AA = 0$, $A \dots AB = 1$, ..., $Z \dots ZZ = 26^\ell - 1$)
- kulcs: $c \in \mathbb{Z}_{26}^\ell$
- $T: \mathbb{Z}_{26}^\ell \rightarrow \mathbb{Z}_{26}^\ell, x \mapsto x + c$
- $T^{-1}: \mathbb{Z}_{26}^\ell \rightarrow \mathbb{Z}_{26}^\ell, x \mapsto x - c$

Lényegében a Vigenère-sifír egy változata a *one-time-pad*, ahol a kulcs hossza annyi, mint a küldendő (összes) üzenet(ek) hossza. Ha a kulcs teljesen véletlenszerű, akkor ez a titkosítás gyakorlatilag (sőt, elméletileg is!) feltörhetetlen. Problémát jelent azonban a kulcsok legyártása és szétosztása.

Ezt oldják meg a **nyilvános kulcsú titkosítások**, amelyeket még a kulcs ismeretében is nehéz feltörni, azaz a T kódolófüggvény ismeretében is nehéz meghatározni a T^{-1} dekódolófüggvényt (**csapóajtófüggvény**).

Diffie–Hellman-kulcsváltás

Tétel

Ha p prímszám, akkor létezik olyan $\bar{g} \in \mathbb{Z}_p^*$ elem, amelyre $o(\bar{g}) = p - 1$.

Ha g egy ilyen **primitív gyök**, akkor $\mathbb{Z}_p^*$ minden eleme előáll $\bar{g}$ hatványaként:

$$\forall \bar{a} \in \mathbb{Z}_p^* \exists i \in \mathbb{Z}: \bar{g}^i = \bar{a}.$$

Az i kitevőt az $\bar{a}$ maradékosztály **diszkrét logaritmusának** vagy **indexének** nevezzük (a p modulusra és a g primitív gyökre nézve).

Ha p elég nagy, akkor a diszkrét logaritmus kiszámítása nehéz(?) feladat, ezért használható arra, hogy Alice és Bob közös titkot hozhasson létre még akkor is, ha nem tudnak megbízható csatornán kommunikálni.

Diffie–Hellman-kulcsváltás

- Alice és Bob megegyezik egy nagy p prímszámban és egy hozzá tartozó g primitív gyökben.
- Alice választ egy titkos a kitevőt, és a $\bar{g}^a$ hatványt elküldi Bobnak.
- Bob választ egy titkos b kitevőt, és a $\bar{g}^b$ hatványt elküldi Alice-nek.
- Alice ki tudja számolni a $\bar{g}^{ab}$ hatványt így: $\bar{g}^{ab} = (\bar{g}^b)^a$.
- Bob ki tudja számolni a $\bar{g}^{ab}$ hatványt így: $\bar{g}^{ab} = (\bar{g}^a)^b$.
- Az ellenség megtudhatja p , g , $\bar{g}^a$, $\bar{g}^b$ értékét, de ezekből nem tudja(?) kiszámítani $\bar{g}^{ab}$ értékét.

A csak Alice és Bob által ismert $\bar{g}^{ab}$ használható egy titkosírás kulcsaként.

RSA-eljárás

Tétel

Legyen p és q két különböző prímszám, és legyenek e, d olyan egész számok, melyekre $ed \equiv 1 \pmod{(p-1)(q-1)}$. Ekkor az alábbi két leképezés egymás inverze:

$$T: \mathbb{Z}_{pq} \rightarrow \mathbb{Z}_{pq}, x \mapsto x^e;$$

$$T^{-1}: \mathbb{Z}_{pq} \rightarrow \mathbb{Z}_{pq}, x \mapsto x^d.$$

Bizonyítás.

Legyen $m = pq$, ekkor $\varphi(m) = (p-1)(q-1)$. Mivel $ed \equiv 1 \pmod{\varphi(m)}$, alkalmas k egész számmal felírható $ed = 1 + k \cdot \varphi(m)$ alakban.

Használjuk az Euler–Fermat-tételt:

$$\begin{aligned} T(T^{-1}(x)) &= T^{-1}(T(x)) = x^{ed} = x^{1+k \cdot \varphi(m)} = \\ &= x \cdot (x^{\varphi(m)})^k \equiv x \cdot 1^k \equiv x \pmod{m}. \quad \checkmark \end{aligned}$$

Hol a hiba a bizonyításban?

RSA-eljárás

Tétel (zanzásítva)

$$ed = 1 + k \cdot (p - 1)(q - 1) \implies x^{ed} \equiv x \pmod{pq}$$

Bizonyítás (folyt.)

Az Euler–Fermat-tétel csak akkor alkalmazható, ha $\text{Inko}(x, pq) = 1$. Ha ez nem teljesül, akkor három eset lehetséges.

1. $p \nmid x$ és $q \mid x$: Ekkor modulo p alkalmazhatjuk az Euler–Fermat-tételt:

$$x^{ed} = x^{1+k \cdot (p-1)(q-1)} = x \cdot (x^{\varphi(p)})^{(q-1)k} \equiv x \cdot 1^{(q-1)k} \equiv x \pmod{p}.$$

Modulo q pedig triviális a dolog:

$$q \mid x \implies x \equiv 0 \pmod{q} \implies x^{ed} \equiv 0 \pmod{q}.$$

Beláttuk, hogy $x^{ed} \equiv x \pmod{p}$ és $x^{ed} \equiv x \pmod{q}$, és ebből már következik, hogy $x^{ed} \equiv x \pmod{pq}$. ✓

RSA-eljárás

Tétel (zanzásítva)

$$ed = 1 + k \cdot (p - 1)(q - 1) \implies x^{ed} \equiv x \pmod{pq}$$

Bizonyítás (folyt.)

Az Euler–Fermat-tétel csak akkor alkalmazható, ha $\text{Inko}(x, pq) = 1$. Ha ez nem teljesül, akkor három eset lehetséges.

2. $p \mid x$ és $q \nmid x$: Hasonló az előző esethez.
3. $p \mid x$ és $q \mid x$: Triviális ($x \equiv 0 \pmod{pq}$).

RSA-eljárás

- Alice titokban választ nagy p és q prímszámokat és kiszámítja $\varphi(pq) = (p-1)(q-1)$ értékét.
- Alice választ egy olyan e kitevőt, melyre $\text{Inko}(e, (p-1)(q-1)) = 1$.
- Ekkor létezik olyan d , amelyre $ed \equiv 1 \pmod{(p-1)(q-1)}$, és Alice ezt könnyen ki tudja számítani euklideszi algoritmussal.
- Így Alice megkapja a kódoló és dekódoló függvényt:

$$T_A: \mathbb{Z}_{pq} \rightarrow \mathbb{Z}_{pq}, x \mapsto x^e; \quad T_A^{-1}: \mathbb{Z}_{pq} \rightarrow \mathbb{Z}_{pq}, x \mapsto x^d.$$

- Alice elküldi Bobnak (vagy akár az egész világnak) a pq és e számokat.
- Ha Bob (vagy bárki más) az x üzenetet akarja küldeni Alice-nek, akkor a $T_A(x)$ értéket küldi el, amit Alice a T_A^{-1} függvény birtokában vissza tud fejteni.
- Az ellenség nem tudja(?) kiszámítani d értékét (a T_A^{-1} függvényt), mert ehhez a pq számot faktorizálnia kellene(?).

Kronológia

- 1874 - W. S. Jevons: „*Can the reader say what two numbers multiplied together will produce the number 8 616 460 799? I think it is unlikely that any one but myself will ever know. . .*”
(1889 C. J. Busk: $96\,079 \times 89\,684$.)
- 1970 - J. H. Ellis: a nyilvános kulcs (csapóajtófüggvény) ötlete
- 1973 - C. Cocks: RSA
- 1974 - M. J. Williamson: D–H-kulcsváltás
- 1976 - W. Diffie, M. Hellman: D–H-kulcsváltás
- 1977 - R. Rivest, A. Shamir, L. Adleman: RSA
(RSA-129 feltörve 1994-ben)
- 1997 - A GCHQ nyilvánosságra hozza a történetet.